

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-33>

УДК 330.34.01:339.72:338.124.4

ГЛОБАЛЬНА ДИФУЗІЯ КРИЗОВИХ ПРОЦЕСІВ ТА СИНХРОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОГО ГЛОБАЛІЗМУ

GLOBAL DIFFUSION OF CRISIS PROCESSES AND SYNCHRONIZATION OF NATIONAL ECONOMIC CYCLES IN THE CONTEXT OF FINANCIAL GLOBALISM

Хоманець Володимир Анатолійовичкандидат економічних наук,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0564-374X>**Khomanets Volodymyr**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Всезагальною формою розвитку світової економічної системи протягом останніх двох століть є циклічно повторювані у ній кризові процеси. Відбиваючи за своєю природою усю сукупність суперечностей капіталістичної моделі господарювання, вони найбільш яскраво виявляються у періодично повторюваних глибоких структурних розладах підсистем світової економіки. У статті розкрито сутнісну природу та рушійні сили кризової динаміки світогосподарської системи. Конкретизовано форми прояву циклічності кризових процесів у світовій економіці та охарактеризовано механізм їх глобальної дифузії в умовах фінансового глобалізму через призму методологічних засад теорії фінансового зараження. Визначено ключові напрями трансформації національних систем економічної дипломатії у глобальному кризово-турбулентному середовищі.

Ключові слова: циклічність світогосподарського розвитку, економічні кризи, глобальна дифузія кризових процесів, синхронізація національних економічних циклів, фінансовий глобалізм, економічна дипломатія.

The global economic system has historically exhibited a cyclical nature marked by recurrent crisis phenomena, which reflect the inherent contradictions of the capitalist mode of production. These crises are manifested through deep structural disruptions across various subsystems of the world economy. This article investigates the essential nature and underlying drivers of global economic crisis dynamics at both the domestic and international levels. The analysis of the 2007–2009 global financial crisis substantiates its systemic and global character, given its scale, depth, trajectory, and widespread impact on national economies. The study demonstrates that the crisis activated a self-reinforcing mechanism of global diffusion of crisis processes and synchronization of national economic cycles, indicating a transformation in the cyclical regime of global economic reproduction. The article conceptualizes the forms of crisis cyclicity in the global economy and examines the mechanisms of transboundary crisis diffusion and cycle synchronization under conditions of financial globalization. The findings underscore the predominance of the financial transmission channel over the trade channel in propagating global crisis phenomena, interpreted through the theoretical framework of financial contagion. This study argues that, at the current stage of developing a post-neoliberal model of the global economic order, the worldwide diffusion of crisis phenomena and the synchronization of national economic cycles are generating a globally turbulent and crisis-prone environment that shapes the context of diplomatic activity within the economic sphere. Furthermore, the study outlines key vectors of transformation in national systems of economic diplomacy in the context of crisis-induced turbulence. It is argued that national foreign economic policies are undergoing significant structural adjustments, characterized by a transition from predominantly bilateral engagements to multidimensional models of multilateral economic coordination. The increasing relevance of the security dimension in diplomatic practice is emphasized, highlighting the emergence of crisis-responsive and resilience-oriented diplomacy as integral components of contemporary international economic relations.

Keywords: cyclicity of world economic development, economic crises, global diffusion of crisis processes, synchronization of national economic cycles, financial globalism, economic diplomacy.

Постановка проблеми. Із завершенням переходу світового господарства з останньої чверті XIX ст. до етапу великої машинної індустрії, монополізації й інтернаціоналізації виробництва промислові кризи набувають чітко вираженого міжнародного характеру. Вони демонструють наростаючу синхронність і взаємозалежність у регіональному і галузево-секторальному вимірах, а також підвищений вплив зовнішньоекономічних чинників на перебіг циклічних кризових явищ. За своєю сутнісною природою кризова динаміка світогосподарської системи відбиває глибокий діалектичний синтез усієї системи її суперечностей на внутрішньокраїновому і міжнародному рівнях, центральним елементом якої є іманентний капіталізму антагонізм між приватною власністю на засоби виробництва та суспільним характером праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. 3-поміж наукових праць, які містять найбільш глибоке розроблення наукової проблематики щодо сутності фінансового глобалізму і його рушійних сил, теорії економічних циклів та факторів їх синхронізації у територіальному і галузево-секторальному вимірах, механізмів глобальної синхронізації та дифузії криз, інструментів антициклічного регулювання національних економік, слід відзначити праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: Д. Лук'яненко, А. Поручник, Я.Столярчук та ін. [16], М. Паламарчук [19], Л. Лаевен і Ф. Валенсія [10], М.Періколі і М. Сбрасія [13], К. Форбс і Р. Рігобона [5] С. Аруоба, Ф. Діболд, М. Коус і М. Терронес [2], Е. Моне і Д. Пуї [12], С. Грілліні, А. Озкан і А.Шарма [6], Г. Камінські і К. Рейнхарт [9], Л. Аяла-Канон, М. Делгадо-Родрігес і С. Де Лукас-Сантос [3], Л. Грінін, А. Коротаєв і А. Тауш [7], П.Ерола, А. Діаз-Гуїлера, С. Гомес і А. Арена [4], С. Міранда-Агріппіно і Х. Рей [11] та багато інших. Зокрема, Д. Лук'яненко, А. Поручник, Я. Столярчук та ін. [16] комплексно досліджують циклічно-нерівномірний характер розвитку світового господарства, розкривають еволюцію його соціально-економічних вимірів та здійснюють економетричну оцінку економічних циклів XX ст.

Своєю чергою, М. Паламарчук [19] на основі використання моделі перемикання Маркова розкриває рівень синхронізації економічних циклів між різними державами світу. Л. Лаевен і Ф. Валенсія [10] оновлюють та суттєво розширюють базу даних про системні банківські кризи, що охоплює 151 епізод у період 1970–2017 рр. На цій основі обґрунтовується ключова ідея про те, що кризи у дер-

жавах з високим рівнем доходу зазвичай тривають набагато довше та спричиняють значно вищі виробничі збитки, порівняно з кризами у країнах з низьким та середнім рівнем доходу.

Викликає науковий інтерес дослідження М. Періколі і М. Сбрасія [13], у якому на основі застосування багатонаціональної моделі ціноутворення активів розкрито ключові канали транскордонної передачі фінансових потрясінь у світовій економіці без урахування спеціальних правил управління портфелем та факторів недосконалостей ринку. У праці К. Форбса і Р. Рігобона [5] знаходимо глибоке концептуальне переосмислення пануючих методологічних підходів до виявлення фінансового зараження та коригування кореляційних коефіцієнтів, яке дає змогу більш точно відрізнити справжнє зараження від простої реакції ринків на підвищену волатильність. Дослідження С. Аруоба, Ф. Діболда, М. Коуса і М. Терронеса [2] присвячене розробленню системи індикаторів для характеристики та моніторингу глобального бізнес-циклу з використанням високочастотних даних як найбільш адекватних для оцінки світогосподарської динаміки. У праці Е.Моне і Д. Пуї [12] розкрито зв'язок між процесами синхронізації бізнес-циклів та фінансовою відкритістю держав, на основі якого встановлено їх стійку взаємозалежність зі світовим бізнес-циклом.

Заслуговує на увагу праця С. Грілліні, А. Озкан і А. Шарма [6], у якій комплексно досліджено транскордонний рух фінансової ліквідності для пулу з десяти країн Єврозони за період 2000–2021 рр. та обґрунтовано наявність статичної та динамічної передачі шоків через канал ліквідності. Водночас Г. Камінські і К. Рейнхарт [9] на основі системного аналізу зв'язків між банківською та валютною кризами виявляють, що економічні кризи завжди настають після тривалого буму економічної активності, підживлюваної кредитами, припливом капіталу та переоцінкою валюти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність значного масиву наукових публікацій з проблематики глобалізації кризових явищ у світовій економіці, ціла низка теоретико-методологічних аспектів цієї багатогранної наукової проблематики дотепер залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, потребує подальшого теоретичного осмислення наукова проблема щодо транскордонного поширення кризових процесів та синхронізації національних економічних циклів в умовах фінансового глобалізму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття рушійних сил та механізмів глобальної дифузії кризових процесів та синхронізації національних економічних циклів в умовах фінансового глобалізму, а також обґрунтування ключових напрямів трансформації національних систем економічної дипломатії у глобальному кризово-турбулентному середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початку XX ст. світова капіталістична система господарювання починає регулярно зазнавати більш чи менш масштабної кризової динаміки. Одночасно у механізмі і рушійних силах кризових процесів з другої половини XX ст. з'являються якісно нові риси і характеристики, спричинені фундаментальними структурними зрушеннями у системі міжнародного поділу праці і транскордонному русі капіталу, нарощуванням масштабів і диверсифікацією фінансово-господарської діяльності міжнародних монополій, а також активізацією процесів регіональної інтеграції й інституціоналізації світової економіки. Маємо наголосити, що притаманні світовій економіці циклічні кризові процеси набувають свого концентрованого вираження у регулярно загостренні її хронічних структурних дисбалансів, періодичних флуктуаціях активності бізнес-діяльності і стагнації продуктивності праці, повторюваному падінні виробництва і зайнятості, систематичному порушенні економічної рівноваги на різних її ієрархічних рівнях, а також зміщенні центрів світового економічного суперництва між державами і цілими регіонами.

Попри об'єктивність і причинно-наслідкову природу циклічності розвитку міжнародної економічної системи, з другої половини XX ст. усі ми є свідками глибокої трансформації коротко- та середньострокових економічних циклів. Зокрема, вони характеризуються скороченням тривалості, пришвидшення змін у фазах циклів, зменшенням тривалості депресійних і рецесійних періодів та подовженням фаз економічного піднесення. Крім того, економічні кризи стають більш регулярними і менш глибокими на тлі посилення впливу на світогосподарську динаміку фінансових, інституційних і політичних криз (на противагу класичним кризам товарного перевиробництва), збереження цінової стабільності у товарному та сервісному секторах у передкризові періоди, надмірного інвестування і перенагромадження основного капіталу, згладжування циклічних коливань [16, с. 105],

підвищення чутливості національних бізнес-циклів до впливів глобальних шоків.

Подібного роду трансформації засвідчують, з одного боку, високу результативність реалізовуваної національними урядами держав політики антициклічного регулювання соціально-економічних процесів. З другого боку, вони демонструють значне ускладнення природи та рушійних сил самих економічних циклів під впливом масштабних техніко-технологічних зрушень у світовій економіці, високих темпів її інноватизації й інформатизації, динамічної транснаціоналізації капіталу і виробництва, зростаючої відкритості і соціалізації національних економік, поглиблення їх взаємодії і взаємозалежності, а також підвищення турбулентності, фрагментарності, асиметричності і невизначеності глобальної економічної системи.

Закономірними результатами синергетичної дії зазначених чинників є глобальна дифузія кризових процесів та синхронізація національних економічних циклів у їх територіальному і галузево-секторальному вимірах. У своїй сукупності вони спричиняють високу динаміку поширення економічних криз фінансовими і торговельними каналами та їх активну трансмісію між державами і регіонами. Красномовним підтвердженням даної тези є, зокрема, той факт, що з першої половини 1950-х років від 50 до 60% змін загального зростання реального валового внутрішнього продукту держав-лідерів пояснюється впливом глобального економічного циклу. Решта 40-50% такого зростання зумовлене дією унікальних для кожного світового регіону чинників, що визначають їх конкурентну диспозицію на глобальних ринках та ступінь залежності від транскордонних потоків глобального капіталу [19, с. 25].

З даних, поданих на рис. 1, можна простежити динаміку світових економічних циклів, яка відбивається у перманентних змінах більшості макроекономічних показників (темпах зростання валового внутрішнього продукту, рівні споживчих витрат, інфляції, безробіття тощо). Так, у циклічній динаміці розвитку світової економіки з першої половини 1960-х років можна чітко виокремити п'ять етапів її найбільш глибокої рецесії, які спричинили не тільки «обвальне» падіння реального світового ВВП, але й синхронне зниження обсягів глобального виробництва, міжнародної торгівлі, транскордонних потоків капіталу та зайнятості. Це – 1974–1975 рр., 1982 р., 1991 р., 2009 р. та 2020 р.

І це при тому, що тільки у період 1970–2017 р. світове господарство вразило понад 150 одних лише банківських криз [10]. Загалом же, у рамках четвертого (1950–1990 рр.) та п'ятого (1990–2020 рр.) довгих економічних циклів (так званих хвиль Кондратьєва) світогосподарського розвитку міжнародна економічна система зазнала кілька сотень рецесій різної природи, тривалості, інтенсивності, часових рамок та різного ступеня впливу на глобальну економічну стабільність і рівновагу. Це вказує на високу вразливість світової економіки до циклічних кризових коливань, навіть за умов динамізації науково-технологічного прогресу та глибоких структурних трансформацій глобальних ринків.

Незважаючи на безпосередній вплив зазначених нами економічних криз на кількісні й якісні зміни амплітуди світогосподарського розвитку, вони у жоден спосіб не можуть зрівнятись з наслідками економічної кризи 2007–2009 рр. Її масштаби, глибина, особливості перебігу та ступінь втягнення у свій «вир» національних економік і цілих секторів світової економіки дають підстави стверджувати про її по-справжньому глобальний характер та безпрецедентність спричинених нею втрат для міжнародної економічної системи. Так, за результатами 2009 р. падіння глобального валового внутрішнього продукту становило -1,3%, ВВП на особу – -2,5%, світова інфляція досягла відмітки у 2,9%, а сві-

тове безробіття – 6,4% сукупної робочої сили (рис. 1). Економічна криза 2007–2009 рр., зародившись на ринку іпотечного кредитування Сполучених Штатів Америки, спричинила також глибокий колапс міжнародної торгівлі та транскордонного руху інвестиційно-кредитного капіталу, втрату 23 млн робочих місць по усьому світу [8], девальвацію багатьох національних валют та неконтрольоване збільшення державних боргів більшості країн і регіонів.

Характеризуючи світову економічну кризу 2007–2009 рр., не можна випускати з уваги ту обставину, що вона знаменувала собою завершення етапу становлення зрілої моделі першого глобального економічного циклу [16, с. 106]. З цього приводу відомий український учений А. Гальчинський наголошує на тому, що важливою сутнісною ознакою структури даної кризи є те, що вона акумулює у собі глибокі зламні зрушення, пов'язані з дією не лише довгих, середніх і коротких економічних циклів, але й циклів глобально-цивілізаційних та соціальних [17, с. 131].

Внутрішньо властиві світовій економічній кризі 2007–2009 рр. риси й особливості своєю синергетичною дією сформували, на нашу думку, потужний самопідтримувальний механізм глобальної дифузії кризових процесів та синхронізації національних економічних циклів як форми прояву системної трансформації циклічної форми руху світового суспіль-

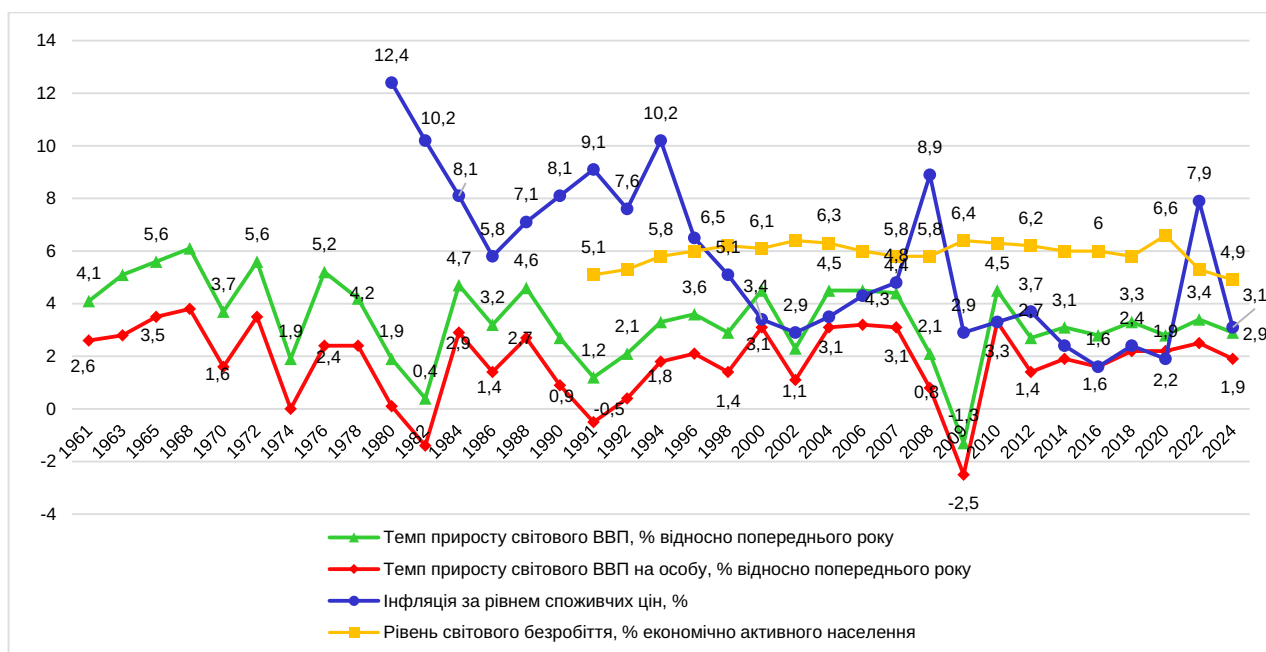

Рис. 1. Ключові показники світової економічної динаміки у період 1961–2024 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [14]

ного відтворення. Матеріальне втілення цих процесів виявляється в істотному ускладненні та глибокій диверсифікації компонентного складу механізму світових кризових процесів та синхронізації національних економічних циклів. До його класичних елементів (таких як лібералізація міжнародної торгівлі, трудової міграції, транскордонного руху інвестиційно-кредитного і фінансового капіталу; інтернаціоналізація виробництва, циклічна зміна технологічних укладів, цінові коливання на сировинні ресурси, делегування частини традиційних функцій державного управління наднаціональним структурам) додаються принципово нові складники. Серед них – динамічне розгортання процесів фінансового і технологічного глобалізму, глобальна монополізація капіталу і виробництва, розбудова глобальних постачальницьких ланцюгів, цифровізація, інформатизація та мереживізація економічної діяльності.

Крім того, не слід скидати з рахунків і значне загострення в останнє десятиліття міжнародної політико-військової конфліктогенності та входження світового політичного циклу у свою кризову фазу. Як результат – усі ми на сьогодні є свідками повної дискредитації пануючих в останні тридцять років оптимістичних прогнозів щодо довготривалого, стабільного і безкризового розвитку глобальної політико-економічної системи у XXI ст. Сам же світ стоїть сьогодні перед безпрецедентними з часів Другої світової війни викликами і загрозами свого існування.

Дещо конкретизуємо характер дії такого новітнього компоненту механізму глобальної дифузії кризових процесів та синхронізації національних економічних циклів як фінансовий глобалізм. Репрезентуючи системний процес конвергенції національних фінансових систем та їх інтеграції у загальнопланетарний фінансовий ринок, фінансовий глобалізм детермінує глибокі якісні зміни у транскордонній трансмісії кризових процесів. Йдеться насамперед про високу нестабільність транскордонного руху глобального капіталу, хвилеподібні припливи інвестицій в окремі держави та їх раптові відпливи, поглиблення світових фінансових дисбалансів, стрімке нагромадження валютних резервів у державах азійського мегарегіону, інтенсивне виведення глобального капіталу зі сфери виробничого нагромадження каналами фінансових похідних інструментів.

В якості прикладу наведемо, зокрема, дефолт Аргентини у 2001 р., який був спри-

чинений нездатністю національного уряду цієї держави обслуговувати 82 млрд дол. США суверенного боргу з 132 млрд дол. загальної суми державної заборгованості. У результаті ця країна опинилася у «вирі» надзвичайно гострої економічної кризи з масовим безробіттям на ринку праці, активними соціальними протестами та сутичками. Так, тільки у період 1998–2002 рр. з причин відмови МВФ надати фінансову допомогу Аргентині через сумніви щодо результативності соціально-економічного реформування її економіки аргентинська економіка скоротилася майже на третину. Крім того, реальний обмінний курс песо відносно американського долара на нелегальному валютному ринку досяг співвідношення 1:100, а понад половини населення цієї держави перебувало у стані крайнього зuboжіння [18].

Маємо зазначити, що сутнісна природа та рушійні сили глобальної дифузії кризових процесів та синхронізації національних економічних циклів за умов фінансового глобалізму найбільш комплексно ідентифікуються у контексті теорії фінансового зараження (англ. – *financial contagion*). Вона, як відомо, використовуючи аналогії з біологічним зараженням, пояснює об'єктивні причини багаторазової передачі негативних фінансових шоків від однієї держави до іншої, від однієї інституції до іншої, від одного сектору економіки до іншого, або ж від одного ринку до іншого (від валютного до фондового, від банківського до валютного, від ринку нерухомості до фондового ринку, від енергетичного ринку до ринку продовольства тощо), що набуває форми своєрідного ефекту доміно та надає економічним кризам системного характеру. Так-от: екстраполюючи методологічні засновки теорії фінансового зараження на механізм глобальної дифузії кризових процесів та синхронізації національних економічних циклів, можемо стверджувати, що ключовою його іманентною рисою є високий рівень пов'язаності і «накладення» у просторі і часі різних видів економічних криз. У таких умовах істотно зростає ймовірність настання кризи в одній країні за умови її розгортання в іншій [13, с. 574], а також значною мірою посилюються міжринкові зв'язки після шоків в одних країнах чи групі держав [5].

Тут варто нагадати, що концепція фінансового зараження, набувши особливої актуальності і популярності у західному теоретичному дискурсі після серії латиноамериканських та азійських криз, стала об'єктом наукових інтер-

есів багатьох учених і дослідників. Їх економічне бачення базується на обґрунтуванні відсутності локалізації криз у просторі і часі, а отже, їх світового поширення у формі ланцюгової реакції. Йдеться про те, що початковий економічний шок спочатку зачіпає одну чи декілька країн, секторів економіки чи ринків, а згодом поширюється різними каналами до інших суб'єктів, спричиняючи у такий спосіб наростання нестабільності у різних економічних системах. Тож якщо до глобальної кризи 2007–2009 рр. у періоди висхідної динаміки національних бізнес-циклів фінансова відкритість держав завжди послаблювала їх синхронізацію через ефекти територіального чи галузево-секторального перерозподілу фінансових ризиків, то після цієї кризи бачимо протилежну ситуацію – значне посилення синхронізації каналами фінансового зараження. Так, згідно розрахунків фахівців МВФ, упродовж 2000 х років ступінь синхронізації національних бізнес-циклів досягнув свого найвищого рівня – 0,74, у тому числі, через вплив глобальної економічної кризи 2007–2009 рр. Якщо ж не брати до уваги кризового періоду, то середнє значення даного показника знижується до 0,35, що все одно приблизно удвічі перевищує відповідний показник 1990-х років [2, с. 17].

Оцінюючи більш тривалий історичний період світогосподарського розвитку 1950–2014 рр., поданий на рис. 2, можна зробити такий висновок: 37% варіації зростання виробництва у національних економіках держав світу було зумовлено у цей час дією світового економічного циклу. Найвищий рівень

даного показника (65%) було зафіксовано у 2007–2014 рр., а отже, у цей період жодна країна у своєму економічному розвитку не рухалась автономною траєкторією, не залежною від провідних трендів світогосподарської динаміки. Натомість періоди 1950–1971 рр. та 1984–2006 рр. не мають жодних відмінностей у показниках синхронізації національних бізнес-циклів, яка становить у середньому 22% волатильності національних виробництв. Це вказує, на нашу думку, на збереження у вказаних періодах відносної структурної стійкості світової економіки, переважне формування національних економічних циклів під впливом внутрішніх, а не глобальних мегатрендів, а також значно нижчий ступінь економічного глобалізму, фінансової інтеграції і торговельної взаємозалежності держав порівняно з періодом після економічної кризи 2007–2009 рр.

Принципово інша картина перебігу кризових процесів спостерігалась під час пандемічної кризи Covid-19. Остання, маючи навіть неекономічну природу, спричинила глобальний економічний шок та справила потужний вплив на національні економіки усіх без виключення держав світу. Станом на тепер маємо численні свідчення масштабної транскордонної дифузії фінансового зараження в усьому світі, включаючи й економіки відносно стабільних у кризовому відношенні держав Західної Європи. Зазначимо, що країни єврозони зазнали високого рівня фінансового зараження у період Covid-19. Масштаби й інтенсивність його поширення мало чим поступаються наслідкам глобальної

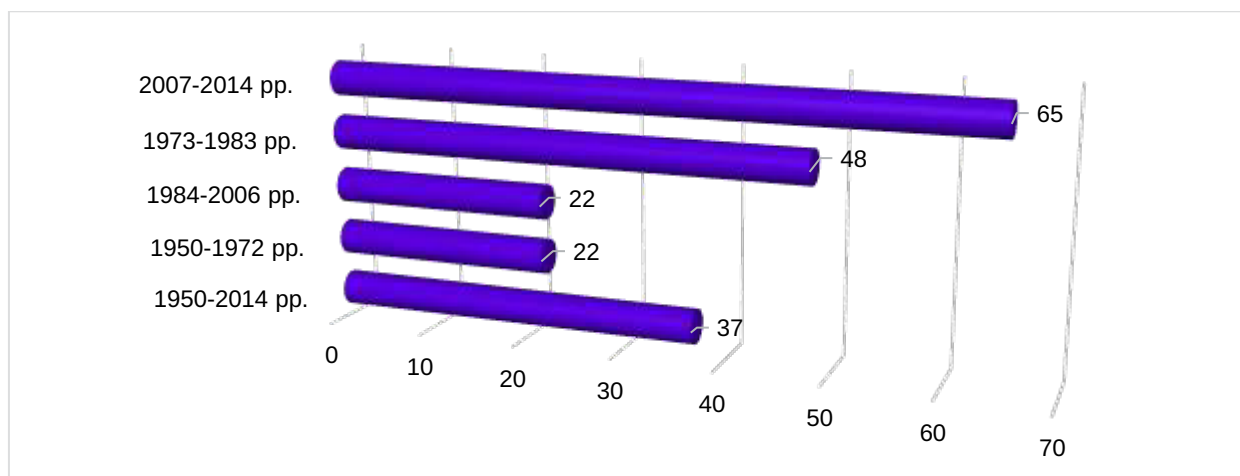

Рис. 2. Рівень синхронізації національних бізнес-циклів, розрахований як дисперсія товарного випуску, в умовах світового економічного циклу, за окремими періодами, %

Джерело: сформовано автором на основі [12]

економічної кризи 2007–2009 рр. [6], тоді як вплив Брекзиту на фінансове зараження європейських держав у більшості випадків був незначним.

Звернімо також увагу на безумовне домінування фінансового каналу у транскордонній дифузії кризових явищ у країнах Європи, який спрацював на фінансове зараження набагато інтенсивніше, ніж торговельний канал. І це є цілком закономірним трендом, оскільки у сучасній світогосподарській системі саме фондові і сировинні ринки в числі перших реагують на щонайменші коливання ділової активності, викликані кризовими процесами. Це набуває свого матеріального втілення у підвищеній волатильності цін на фондові активи, активній втечі іноземних інвесторів з національних ринків приймаючих країн, масштабній репатріації ними прибутків за кордон та інших негативних наслідках. Натомість інтенсивність дії торговельного каналу фінансового зараження європейських держав має значно нижчий рівень як під час глобальної економічної кризи 2007–2009 рр., так і в періоди Брекзиту і пандемічної кризи Covid-19.

Наявні на сьогодні емпіричні дослідження красномовно підтверджують той факт, що банківські кризи у більшості випадків є провісниками не тільки валютних криз [9], а й криз суверенного боргу держав [1]. Водночас банківські кризи, справляючи украй негативний вплив на доходи національних бюджетів держав, доволі часто трансформуються у боргові кризи, викликаючи тим самим стрімке зниження темпів їх макроекономічного зростання, масштабну стагнацію виробництва, зниження вартості активів і нарощування масштабів транскордонного відтоку капіталу, обмеження доступу економічних суб'єктів до кредитного капіталу та зростання безробіття. Наприклад, боргова криза, яка сколихнула Грецію у 2009–2018 рр., була спровокована високим бюджетним дефіцитом і державним боргом та стала однією з найгостріших у Європейському Союзі за увесь період його функціонування. Зокрема, тільки у період 2009–2011 рр. державний борг цієї держави збільшився з 250 до 360 млрд євро, а у 2014 р. становив уже 174% її валового внутрішнього боргу [15].

На сучасному етапі розбудови постнеоліберальної моделі світового економічного порядку загальнопланетарна дифузія кризових процесів та синхронізація національних економічних циклів формує глобальне кризово-турбулентне середовище дипломатичної діяльності в економічній сфері. За таких

умов суттєвих змін зазнають національні стратегії зовнішньоекономічної політики держав насамперед у бік докорінної трансформації функцій економічної дипломатії. Вона поступово відходить від домінуючого формату двосторонніх угод і домовленостей країн зі своїми партнерами до реалізації більш складних і комплексних моделей багатосторонньої координації міждержавного економічного співробітництва. Це передбачає активне використання державами дипломатичного інструментарію для зміцнення своїх конкурентних позицій у глобальних вартісних ланцюгах, перегляд ними глобальних правил міжнародної торговельної діяльності, її стандартів, торговельних преференцій тощо.

У глобальному кризово-турбулентному середовищі дипломатичної діяльності суттєво зростає також роль її безпекового компоненту з активним переходом держав до реалізації механізмів так званої кризової дипломатії. Вона охоплює широкий спектр дипломатичних методів, інструментів та стратегій управління міжнародними кризами та запобігання їх ескалації. В останні роки кризова дипломатія активно розвивається через ведення переговорів, санкції і дипломатичний тиск, реалізацію миротворчих ініціатив та налагодження діалогу між сторонами конфліктів з метою пошуку шляхів їх мирного врегулювання зниження глобальної напруженості.

Зважаючи на глобальну дифузію кризових процесів та синхронізацію національних економічних циклів, урядові дипломатичні структури практично усіх держав світу зосереджують свої зусилля насамперед на налагодженні багатостороннього кризового діалогу зі своїми партнерами, формуванні з ними нових стійких інститутів, союзів та ситуативних альянсів. Важливими є також диверсифікація країнами поставок стратегічно важливих ресурсів, укладення міжнародних угод про реструктуризацію боргів та захист критичної інфраструктури. У реалізації заходів кризової дипломатії важко також переоцінити роль об'єднання з партнерами дипломатичних зусиль і стратегій для управління та вирішення міжнародних криз; забезпечення постійної дипломатичної комунікації, координації впроваджуваних заходів антикризової політики, міждержавного узгодження різного роду протоколів (санітарних, енергетичних, транспортно-логістичних тощо) та ін.

Ще однією якісно новою формою прояву трансформації дипломатичної діяльності у глобальному кризово-турбулентному серед-

овищі є формування такого її інноваційного напрямку як дипломатія стійкості (чи дипломатія резильєнтності) (англ. – *resilience diplomacy*). В її основі лежить фундаментальна парадигма забезпечення дипломатичними заходами й інструментами структурної стійкості національних економік та зміцнення їх спроможності щодо протистояння світовим кризам, потрясінням і викликам, що стає безпосереднім предметом міждержавних дипломатичних домовленостей.

Висновки. Підбиваючи підсумок зазначимо, що процеси фінансового глобалізму формують стійкі канали глобальної дифузії кризових шоків, суттєво посилюючи ризики

синхронізованого входження національних економік у фази економічного спаду і рецесії. За таких умов ключові мегатренди трансформаційних змін дипломатичної діяльності у глобальному кризово-турбулентному середовищі набувають стійкого і незворотного характеру. Вони пов'язані з перетворенням економічної дипломатії з «вузького» традиційного інструменту просування державами своїх національних інтересів на міжнародній арені на багатофункціональний і надскладний механізм забезпечення їх економічної безпеки, стратегічної гнучкості, структурної стійкості, опціональності розвитку та здатності до системної адаптації до глобальних викликів і загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Acharya V., Drechsler I., Schnabl P. A Pyrrhic Victory? Bank Bailouts and Sovereign Credit Risk. *Journal of Finance*. 2014. Vol. 69, No. 6. P. 2689–2739. URL: <http://www.jstor.org/stable/43611079>
2. Aruoba S. B., Diebold F. X., Kose M. A., Terrones M. E. Globalization, the Business Cycle, and Macroeconomic Monitoring. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2011/025/article-A001-en.xml>
3. Ayala-Canon L., Delgado-Rodriguez M. J., De Lucas-Santos S. Synchronization and cyclicity of social spending in economic crises. *Empirica*. 2022. Vol. 49. P. 1153–1187.
4. Erola P., Díaz-Guilera A., Gómez S., Arenas A. Modeling international crisis synchronization in the world trade web. *Networks and Heterogeneous Media*. 2012. Vol. 7, No. 3. P. 385–397. doi: 10.3934/nhm.2012.7.385
5. Forbes K., Rigobon R. No Contagion, Only Interdependence: Measuring Stock Market Comovements. *Journal of Finance*. 2002. Vol. 57, No. 5. P. 2223–2261. URL: <https://www.jstor.org/stable/3094510>
6. Grillini S., Ozkan A., Sharma A. Static and Dynamic Liquidity Spillovers in the Eurozone: The Role of Financial Contagion and the COVID-19 Pandemic. *International Review of Financial Analysis*. 2022. Vol. 83. URL: <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2022.102273>
7. Grinin L., Korotaev A., Tausch A. Economic Cycles, Crises, and the Global Periphery. Cham: Springer International Publishing, 2016. 265 p. (International Perspectives on Social Policy, Administration, and Practice).
8. IMF Survey: When National Cycles Coincide: Tracking Global Recessions and Recoveries. *IMF Survey*. February 9, 2016. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/soint020916a>
9. Kaminsky G. L., Reinhart C. M. The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *American Economic Review*. 1999. Vol. 89, No. 3. P. 473–500. URL: <https://doi.org/10.1257/aer.89.3.473>
10. Laeven L., Valencia F. Systemic Banking Crises Database II. *IMF Economic Review*. 2020. Vol. 68. P. 307–361. URL: <https://doi.org/10.1057/s41308-020-00107-3>
11. Miranda-Agrippino S., Rey H. Chapter 1 – The Global Financial Cycle. *Handbook of International Economics*. 2022. Vol. 6. P. 1-43.
12. Monnet E., Puy D. Has globalization increased business cycle synchronization? Banque de France, 19 April 2017. URL: <https://www.banque-france.fr/en/publications-and-statistics/publications/has-globalization-increased-business-cycle-synchronization>
13. Pericoli M., Sbracia M. A Primer on Financial Contagion. *Journal of Economic Surveys*. 2003. Vol. 17, No. 4. P. 571-608. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-6419.00205>
14. World Bank Indicators. URL: <https://data.worldbank.org/indicator>
15. File: Greece public debt 1999-2010.svg. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greece_public_debt_1999-2010.svg
16. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива: монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук [та ін.]; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. Київ : КНЕУ, 2010. – 334 с.
17. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій. Київ : АДЕФ-Україна, 2010. 572 с.

18. Найгучніші дефолти останнього двадцятиліття: Аргентина, Росія та реструктуризація боргу Греції. *Тиждень*. 28 травня 2015. URL: <https://tyzhden.ua/najhuchnishi-defolty-ostannoho-dvadsiatylittia-arhentya-rosiia-ta-restrukturyzatsiia-borhu-hretsii/>
19. Паламарчук М. В. Глобальний економічний цикл та синхронізація поточної світової рецесії. *Економічний часопис – XXI*. 2011. № 3–4. С. 24–27.

REFERENCES:

1. Acharya, V., Drechsler, I., & Schnabl, P. (2014). A Pyrrhic victory? Bank bailouts and sovereign credit risk. *Journal of Finance*, 69(6), 2689–2739. <http://www.jstor.org/stable/43611079>
2. Aruoba, S. B., Diebold, F. X., Kose, M. A., & Terrones, M. E. (2011). Globalization, the business cycle, and macroeconomic monitoring. *International Monetary Fund*. <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2011/025/article-A001-en.xml>
3. Ayala-Canon, L., Delgado-Rodriguez, M. J., & De Lucas-Santos, S. (2022). Synchronization and cyclicalities of social spending in economic crises. *Empirica*, 49, 1153–1187. <https://doi.org/10.1007/s10663-022-09561-0>
4. Erola, P., Díaz-Guilera, A., Gómez, S., & Arenas, A. (2012). Modeling international crisis synchronization in the world trade web. *Networks and Heterogeneous Media*, 7(3), 385–397. <https://doi.org/10.3934/nhm.2012.7.385>
5. Forbes, K., & Rigobon, R. (2002). No contagion, only interdependence: Measuring stock market comovements. *Journal of Finance*, 57(5), 2223–2261. <https://www.jstor.org/stable/3094510>
6. Grillini, S., Ozkan, A., & Sharma, A. (2022). Static and dynamic liquidity spillovers in the Eurozone: The role of financial contagion and the COVID-19 pandemic. *International Review of Financial Analysis*, 83, Article 102273. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2022.102273>
7. Grinin, L., Korotaev, A., & Tausch, A. (2016). Economic cycles, crises, and the global periphery. *Springer International Publishing*. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41262-7>
8. International Monetary Fund (IMF). (2016, February 9). When national cycles coincide: Tracking global recessions and recoveries. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/soint020916a>
9. Kaminsky, G. L., & Reinhart, C. M. (1999). The twin crises: The causes of banking and balance-of-payments problems. *American Economic Review*, 89(3), 473–500. <https://doi.org/10.1257/aer.89.3.473>
10. Laeven, L., & Valencia, F. (2020). Systemic banking crises database II. *IMF Economic Review*, 68, 307–361. <https://doi.org/10.1057/s41308-020-00107-3>
11. Miranda-Agrippino, S., & Rey, H. (2022). The global financial cycle. In G. Gopinath, E. Helpman, & K. Rogoff (Eds.), *Handbook of International Economics* (Vol. 6, pp. 1–43). Elsevier.
12. Monnet, E., & Puy, D. (2017, April 19). Has globalization increased business cycle synchronization? *Banque de France*. <https://www.banque-france.fr/en/publications-and-statistics/publications/has-globalization-increased-business-cycle-synchronization>
13. Pericoli, M., & Sbracia, M. (2003). A primer on financial contagion. *Journal of Economic Surveys*, 17(4), 571–608. <https://doi.org/10.1111/1467-6419.00205>
14. World Bank. (n.d.). World Bank indicators. <https://data.worldbank.org/indicator>
15. Wikipedia. (n.d.). Greece public debt 1999–2010 [SVG file]. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greece_public_debt_1999-2010.svg
16. Lukianenko, D. H., Poruchnyk, A. M., & Stoliarchuk, Ya. M. (Eds.). (2010). Antytsyklichne rehulivannia rynkovoï ekonomiky: Hlobalizatsiina perspektyva [Counter-cyclical regulation of the market economy: A globalization perspective]. KNEU.
17. Halchynskyi, A. S. (2010). Ekonomichna metodolohiia. Lohika onovlennia: Kurs lektsii [Economic methodology. Logic of renewal: Lecture course]. ADEF-Ukraine.
18. Tyzhden. (2015, May 28). Naighuchnishi defolty ostannoho dvadsiatylittia: Arhentya, Rosiia ta restrukturyzatsiia borhu Hretsii [The loudest defaults of the last two decades: Argentina, Russia, and Greece's debt restructuring]. <https://tyzhden.ua/najhuchnishi-defolty-ostannoho-dvadsiatylittia-arhentya-rosiia-ta-restrukturyzatsiia-borhu-hretsii/>
19. Palamarchuk, M. V. (2011). Hlobalnyi ekonomichnyi tsykl ta synkhronizatsiia potочноi svitovoi retsesii [The global economic cycle and the synchronization of the current global recession]. *Ekonomichnyi chasopys – XXI*, (3–4), 24–27.